

U drugom izdanju NCSC Newsletter-a predstavljamo vam studentske prakse koje se od 2021. g. organizuju u saradnji sa četiri javna pravna fakulteta u BiH i 36 pravosudnih institucija i profesionalnih udruženja koji su potpisali Okvirni sporazum o razumijevanju za unapređenje praktične nastave i obuke studenata prava i diplomiranih pravnikâ. Više od 300 studenata je imalo priliku da uz podršku više od 100 mentora učestvuje u radu sudije, tužioca i advokata, stičući praktična znanja i vještine. Pored navedenog smo za ovo izdanje Newsletter-a intervjuisali koordinatorka studentske prakse na Pravnom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu, doc. dr Đorda Marilovića, te vam prenosimo iskustvo Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu, u provođenju studentskih praksi na Palama, Bijeljini i Trebinju. Hvala vam što pratite rad Nacionalnog centra za državne sudove - Ureda u BiH, kao i rad naših projektnih partnera.

У фокусу: Интервју са Доц. др Ђорђем Мариловићем - Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

1. Које су предности за факултет када је у питању овакав вид сарадње са правосуђем кроз организацију студентске праксе?

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву студентима нуди бројне облике студентске праксе, за шта је први и најважнији разлог значајно унапређење могућности за запослење свршених студената права.

Послије вишедеценијске праксе организовања студентских посјета судовима, органима управе, казнено-поправним институцијама, адвокатским канцеларијама и другим значајним институцијама партнерима, Правни факултет је у протекле двије године нарочиту пажњу посветио спровођењу Оквирног споразума о разумијевању – Унапређење практичне наставе и обуке за студенте права и дипломиране правнике. Овим вишестраним споразумом, који у овом тренутку броји чак 38 страна потписница, правних факултета, судова, тужилаштава, адвокатских комора, професионалних удружења и центара за едукацију судија и тужилаца, предвиђен је значајан искорак у погледу обима и квалитета студентске праксе. Будућим послодавцима наши студенти могу да предоче и доказ о успјешно обављеној студентској пракси, што је већ уродило плодом код запошљавања значајног броја наших дипломираних правника.

Значај студентске праксе остварене на основу Оквирног споразума произлази још из чињенице да је значајно олакшано приређивање праксе, и то у различитим областима права. Већ од самог почетка организовања, омогућено је несметано повезивање студентске праксе у неколико правосудних институција. На примјер, по моделу који је предложио Правни факултет, студенти похађају праксу из предмета са кривичноправне области у окружном јавном тужилаштву, након чега одмах настављају праксу у основном суду, а потом и у окружном суду. Пракса се по овом обрасцу већ одржава у Источном Сарајеву, развија се у Бијељини, а треба да се одржи и у Требињу већ од ове академске године. На тај начин, студенти прате пут предмета од прве радње у поступку па све до другостепене одлуке, вођени зналачком руком својих ментора.

Сарадња је, према томе, двосмјерна, а користи вишеструке. Студентска пракса је својеврсна круна труда студената, наставника и сарадника на факултету, и правника у правосуђу и пракси. Њиховим заједничким радом стварају се услови за стасавање способних, правдољубивих и знањем оснажених нараштаја правника.

2. Какви су утисци студената, које су предности за њих?

Правни факултет прикупља утиске свих полазника студентске праксе и објављује их на својој интернет страници, налозима на друштвеним мрежама као и у званичном гласилу, Билтену Правног факултета. Ако би се могло извући заједничко обиљежје студентских утисака, онда је то захвалност за пружену прилику, врло често помињање огромног труда који њихови ментори у правосудним институцијама улажу упркос другим обавезама и динамици рада. Студенти врло често истичу и значај праксе за разумијевање градива, лакше припремање испита, и промјену поимања значаја датог предмета. Спој практичног рада и раније стечених теоријских знања ствара посебну жељу за учењем, будући да учење не може бити досадно када је оплемењено стварним примјерима, животним искуствима и непосредним утисцима оних који су свој живот посветили правосуђу.

Основна претпоставка организовања квалитетне студентске праксе је добровољност учешћа. Ово мјерило најбоље говори о томе колико студенти цијене праксу. Изузетно висок степен редовности похађања праксе, и велико занимање и одзив студената за праксу, доказ су да студенти у томе виду значајне предности. Имајући у виду поруке бројних руководиоца правосудних институција о потреби за ангажовањем новог кадра, предности студентске праксе тек треба до краја да се покажу када студенти са Факултета понесу заједно факултетску диплому и сертификате о бројним праксама – право мјерило успјеха је брзина којом ће дипломе и сертификати доћи до послодавца, а судећи по већ доступним резултатима, спој наставе и праксе кључ је за врхунски успјех.

3. Да ли је кроз овај процес побољшана сарадња са правосудним институцијама и у ком смислу?

Оквирни споразум о разумијевању унаприједио је сарадњу са правосудним институцијама на неколико начина. Прије свега, већ од часа његове израде, а потом и закључивања, представници академске јавности и правосудне заједнице били су укључени и дали су велики допринос. За то треба захвалити организацији Национални центар за државне судове (NCSC) чија далековидост и умјешност у вођењу пројекта, у оквиру којег је израђен Оквирни споразум, тек показују своју величину. Управе свих учесника у овој сарадњи су растерећене, будући да Оквирни споразум предвиђа именовање одговарајућих координатора, чији задатак је оперативно спровођење сарадње, редовна комуникација и рјешавање текућих изазова који се могу јавити. Правни факултет има врло пријатна искуства у оваквом начину рада, управо због чињенице да се врло захтјеван и сложен рад свих учесника праксе, од Факултета до правосудних институција, усклађује и прилагођава скоро без икаквог напора. Изазови који преостају, попут потребе да се у оквиру система вредновања рада судија и тужилаца препозна огроман труд који они улажу у студентску праксу, потпуно су изван домашаја учесника Оквирног споразума, али је и њих могуће превазићи захваљујући напредном систему сарадње и усаглашавања.

Оквирни споразум је омогућио да Правни факултет на још један начин понуди своје бројне услуге правницима у пракси. Изузетно богат библиотечки фонд, архивска грађа и ресурси бројних база којима је омогућен приступ у оквиру Библиотеке Правног факултета, само су дио предности које Факултет нуди правосудним институцијама на основу Споразума. Посебна могућност је отворена за организовање округлих столова о нарочито важним темама, ради савјетовања и размјене искустава и погледа на различите правне институте и проблеме, приликом израде нових прописа и сл.

4. Како планирате имплементацију Оквирног споразума у будућности, постоји ли институционализација студентске праксе на факултету?

Правни факултет приређује студентску праксу за све заинтересоване студенте одговарајућих година студија, на основу врло богатог искуства од неколико деценија. Оквирни споразум је значајно унаприједио могућности одржавања праксе, због чега је његова примјена међу најважнијим одређењима Правног факултета за будућност. Сарадња продекана за наставу и координатора за спровођење Оквирног споразума омогућава несметано одвијање наставе и праксе, уз обавезно вођење одговарајућих факултетских евиденција о обављеној пракси. Захваљујући институционализованом организовању праксе и праћењу успјеха студената који праксу похађају, Правни факултет може у сваком тренутку да потврди или провјери податке; Ако послодавац или друго лице затражи провјеру података које је студент, на примјер, изнио приликом конкурисања за радно мјесто, Факултет може да изврши провјеру увидом у своје званичне евиденције.

Наставно особље на Правном факултету упознато је са појединостима организовања студентске праксе, и добија информације о њеном спровођењу кроз институционализоване облике извјештавања на Факултету. Поред тога, координатор за спровођење Оквирног споразума редовно извјештава продекана за наставу, а периодично и декана Правног факултета, о спровођењу Споразума и оствареним резултатима.

На овај начин, Факултет је институционализовао студентску праксу, потпуно се припремивши за спровођење релевантних прописа Републике Српске о студентској пракси. Због остварених досадашњих резултата и повољних утисака, студенти показују своје занимање за студентску праксу чак и прије званичног објављивања позива, што је можда и најсликовитији показатељ оправданости спровођења Оквирног споразума.

Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet

Od akademske 2021/2022. godine organizirana 4 ciklusa stručnih praksi u Vrhovnom sudu FBiH, Općinskom sudu u Sarajevu, Kantonalnom tužilaštvu Kantona Sarajevo i Kantonalnom sudu u Sarajevu, te dvije advokatske kancelarije. Prakse su organizirane za studente treće i četvrte godine u okviru predmeta Krivično pravo, Krivično procesno pravo, Kriminalistike, Građanskog procesnog prava, Finansijskog prava i Obligacionog prava. Ukupno su 143 studenta obavili prakse pod mentorstvom 58 mentora koji su se dobrovoljno prijavili za učešće. U anketama koje NCSC provodi među mentorima i studentima, više od 90% anketiranih mentora izrazilo je spremnost da nastave mentorisanje studenata, te su gotovo svi anketirani studenti mišljenja da studentska praksa predstavlja korisno iskustvo za buduću pravničku karijeru.

Jedan od studenata koji je učestvovao u praksi ističe: *“Smatram da se značaj studentske prakse ogleda u nekoliko aspekata: 1. student može percipirati do koje mjere je usvojio teorijsko znanje 2. koliko teorijsko znanje može prepoznati i primijeniti u praksi, 3. upoznati se sa svim onim što ga čeka nakon završetka studija, pa na osnovu toga može odlučiti koju funkciju želi obavljati u budućnosti, kojom granom prava se želi baviti, te na kraju krajeva da li je to zaista onaj posao u kojem se vidi u budućnosti, stoga smatram da generalno predstavlja samo pozitivno iskustvo za svakog studenta.”*

Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Ovaj partnerski pravni fakultet je uz podršku pravosudnih institucija razvio poseban model organiziranja praksi tako da svaki student praksu obavlja u tri institucije: Okružnom javnom tužilaštvu u Istočnom Sarajevu, Osnovnom sudu u Sokocu i Okružnom sudu u Istočnom Sarajevu. 61 student obavio je prakse u pravosudnim institucijama sa sjedištem u Istočnom Sarajevu i Bijeljini, pod mentorstvom 5 sudija, 8 javnih tužioca i 4 stručna savjetnika. Dobri rezultati prvog ciklusa prakse koja se organizirala u pravosudnim institucijama sa sjedištem u Istočnom proširila se i Bijeljini i Trebinje. Tako su se Okvirnom sporazumu o razumijevanju pridružile pravosudne institucije sa sjedištem u ovim gradovima (Okružno javno tužilaštvo Bijeljina, Okružno javno tužilaštvo u Trebinju, Okružni sud u Trebinju, Okružni privredni sud u Trebinju i Osnovni sud u Trebinju) omogućivši na taj način organizaciju prakse za veći broj studenata koji su nastanjeni na različitim lokacijama.

90% anketiranih mentora mišljenja je da publikacija „Priručnik za mentore“ koju je NCSC izradio uz podršku i konsultacije sa Stručnim panelom, primjenjiva i korisna u radu sa studentima. S druge strane, 70% studenata smatra kako bi iskustvo studentske prakse bilo produktivnije da su na raspolaganju imali određeni resursno-informativni materijal (priručnik ili smjernice) za praksu, kao podršku prije otpočinjanja prakse.

„Jako sam zadovoljna odrađenom praksom u pravosudnim institucijama, suđenja su bila vrlo zanimljiva i zahvaljujem se na prilici da im prisustvujemo. Nadam se da će i sljedeće generacije imati priliku da se susretnu sa onim što smo imali mi.“ – kazala je jedna studentica.

Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

Za studente ovog Pravnog fakulteta obavezno je obavljanje stručne studentske prakse, te je i nakon prve organizacije praksi na temelju saradnje uspostavljene Okvirnim sporazumom donešen i Pravilnik o obavljanju stručne prakse za studente Univerziteta „Džemal Bijedić“. Do sada je 25 studenata obavilo prakse u Kantonalnom /Županijskom tužilaštvu HNK, Općinskom sudu i Kantonalnom sudu u Mostaru, te u advokatskoj kancelariji Kebo-Guzin pod nadzorom 19 mentora. Koordinacija partnera uspostavljena Okvirnim sporazumom o razumijevanju omogućila je fleksibilan pristup organizaciji stručnih praksi, a u konkretnom slučaju i prilagođavanje potrebama studenata sa prebivalištem izvan Mostara kojima je omogućeno obavljanje prakse u uredu Kantonalnog tužilaštva HNK u Konjicu, kao i pravosudnoj instituciji sa sjedištem u Trebinju. U anketama koje NCSC provodi jedan od mentora istaknuo je sljedeće benefite praksi i prijedlog za unapređenje:

„Period angažovanja studenata je isuviše kratak da bi se neka oblast rada suda mogla kvalitetnije upoznati i razumjeti. Međutim, praktična korist za studente je sigurno velika. Nama sudijama je važno da svijest o svojoj odgovornosti rada u pravosuđu kroz rad sa studentima podignu na viši nivo. Specijalizacija oblasti rada kojima se sudije bave (krivično odjeljenje, parnično odjeljenje, privredno odjeljenje itd.) trebalo bi se ponuditi i kao opcija i za studente, u smislu njihove zainteresiranosti za određenu oblast prava.“

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

Studentske prakse za studente ovog fakulteta organizirane su u okviru predmeta Krivično procesno pravo za 30 studenata i Građansko procesno pravo za 31 studenta. Ukupan broj angažovanih mentora je 22, od čega 10 sudija Općinskog suda u Zenici, 5 sudija Kantonalnog suda u Zenici i 7 stručnih saradnika Kantonalnog tužilaštva ZDK.

Rezultati provedene ankete sugerišu da je najkorisniji aspekt stručne studentske prakse uspostavljanje neposrednog odnosa sa mentorom i mogućnost dobivanja povratne informacije. Na okruglom stolu održanom na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici kojem su prisustvovali koordinatori partnerskih institucija, mentori i predstavnici studenata, usaglašeno je da je za unapređenje studentske prakse ključna dobra koordinacija koordinatora i profesora u okviru čijih se predmeta organizira studentska praksa kako bi se odredili praktični ciljevi stručne prakse u skladu sa nivoom znanja studenata.

Također, jedan od prijedloga studenata je *„i da se uz koordinaciju sa samim mentorima radi na poboljšanju i povećanju samostalnih aktivnosti u toku trajanja same prakse. Tačnije, da sami studenti dobiju veću mogućnost da samostalno obavljaju određene zadatke te na taj način prije svega pokažu svoje već stečeno znanje, te također sa druge strane kroz samostalan rad uoče kako teorija funkcioniše u praksi.“*